

□ Chinese schimmen

Gedurende de achttiende en de negentiende eeuw waren kinderprenten, ook wel *volks- of centsprenten* genaamd, in zwang. Het waren beeldverhalen. De onderwerpen waren zeer divers: sprookjes, planten- en dierenrijk, karikatuurprenten enz.

In 1850 bracht de firma Erve Wijsmuller, 'Magazijn van Papieren enz.', negen *schimmenplaten* uit. De originelen komen van de beroemde 'Fabrique d'estampes de Dembour et Gangel' te Metz. Jaren later werden ze in iets gewijzigde vorm uitgegeven door de Imagerie d'Epinal. De spelen die er op voorkomen, stammen uit het repertoire van *Séraphin*. Dominique Séraphin François, die zijn tweede naam als artiestennaam gebruikte, opende in 1784 te Parijs een eigen theater waar hij *Ombres Chinoises* vertoonde.

Op elke prent zijn de benodigde schimmen voor een spel, met het bijbehorende decor, afgebeeld. De kinderen konden de plaatjes op karton plakken en uitknippen. Bij de prenten gebruikte men een piepklein tekstboekje: *De Séraphin der kinderen. Handleiding en tooneelstukjes tot het vertoonen van Chineesche Schimmen*.

Het is een bewerking van *Le Théâtre des ombres Chinoises nouveau Séraphin des enfants Recueil de jolies pièces amusantes et faciles a monter. Illustrees de gravures représentant les principales scènes par Guignollet*.

Een aardig detail is de naam van de auteur, die mogelijk geïnspireerd is op de naam van de hoofdpersoon uit het Franse poppentheater: *Guignol*.

De serie omvat de volgende spelen: 1. 'Schepen, booten, gondels en visschen'. 2. 'Zoogdieren'. 3. 'Uitventers, enz.'. 4. 'Figuren voor verscheiden tooneelen' en 'De gebroken brug'. 5. 'Het verwarde huishouden' en 'De ingebeeelde zieke'. 6. 'De toovenaar'. 7. 'De pronkzieke boerin' en 'Mevrouw de barones'. 8. 'Groot Karnaval van Venetië'. 9. 'Rijtuigen, enz.'.

□ De gebroken brug

Plaat 4: Het spel dat Séraphin tot ver buiten de grenzen van Frankrijk beroemd maakte was *Le pont cassé*. Het liedje dat erin voorkomt, kennen we als *Alle eendjes zwemmen in het water, falderalderire ...* Op de onderste helft van de plaat zijn de figuren voor het spel afgedrukt. De bogen van de brug worden links en rechts achter het *scherm* geplaatst. Het spel begint met het voorbijvaren van de kleine boot. Doordat de bemanning kleiner is afgebeeld, is het net of de boten in de verte voorbij varen.

Het geeft een *perspectivisch* effect. Aardig om te zien is hoe de *bruggenmaker* en de *schipper* beweeglijk werden gemaakt. Let maar eens op de armen met de houweel en het heupgewricht van de schipper! De figuren bovenaan de prent hebben niets met dit spel te maken. Het zijn *commedia dell'arte*-figuren.

□ Vuurwerktheater

Onze negentiende-eeuwse voorouders kenden een aardig winteravondvermaak. Wie iets meer wil proeven van het plezier dat zij hadden bij de vertoning van het *Chinees vuurwerktheater*, zal een *kaars* moeten ontsteken. In de zacht vervagende en weer oplevende schaduwbeelden – door het flakkeren van de vlam – schuilt het geheim van de mysterieuze *Chinese schimmen*, de *Ombres Chinoises*.

□ Ombres Chinoises

Een prachtige doos met Ombres Chinoises ziet u in de *Poesjenellenkelder* van het Poppenspe(e)lmuseum. De deksel van de doos is fraai versierd; links en rechts zien we twee theateropeningen met een fragment uit een voorstelling. Aan de binnenzijde is te lezen: *Ombres Chinoises á grand effet. Conseils pratiques et description.* De gebruiksaanwijzing geeft praktische tips voor het gebruik. Het zich los in de doos bevindende theaterfront is rijk gedecoreerd. Aan de bovenkant van de toneelopening, het *rideau-fries*, zijn in het midden drie toneelmaskers afgebeeld. Onder de toneelopening zit een orkest te spelen.

Het succes van de vertoning met de *illuminatieprenten* werd voor een groot deel bepaald door de werking van een door twee spullen bewogen *strook papier*, voorzien van helder gekleurde *zigzagbanen*. Door aan een van de *zwengels* te draaien die zich links van de theateropening bevinden, krijgen de toeschouwers de wonderbaarlijkste effecten te zien. Ben je aan het eind van de rol en wil je nog meer genieten, dan neem je de andere zwengel en draai je in tegenovergestelde richting.

Tussen de verticaal bewogen rol papier en de theateropening werden *chassinetten* geschoven. (Dat zijn houten ramen, bespannen met papier waarop taferelen zijn afgebeeld.) Op de chassinetten zijn romantische en spannende gebeurtenissen afgebeeld: een dansende zigeunerin, de verlichte Eiffeltoren, een zeeslag, de Tsaar in Frankrijk en een brandend gebouw. Veelvuldig zijn er in de chassinetten kleine ronde of stervormige *gaatjes* geponst om zuilen, poorten en andere taferelen te omlijsten. Maar vooral om sterren of illuminatie te suggereren.

□ Lichtbron, handschaduwbeelden

Achter de papierrol – en dus ook achter het chassinet – werd een *lichtbron* geplaatst. Door de rol papier langs de chassinetten te draaien was het net alsof een fontein (door de zigzagbanen en de gaatjes in het tafereel) echt ging spuiten en de lichtjes op de kermis aan en uit gingen. Er waren rollen in de handel met diverse motieven en figuren. Een carnavalsoptocht bijvoorbeeld. In dit laatste geval was het uiteraard niet nodig een chassinet voor de afbeeldingen te plaatsen. De af te rollen strook papier toverde de feestgangers te voorschijn. Aan het eind van de achttiende eeuw verschenen er in diverse landen werken waarin de kunst van de *Levende Handschaduwbeelden* werd verklaard. Sommige zijn zeer uitvoerig, andere zijn klein en bedoeld voor kinderen.

U zult het wel eens geprobeerd hebben: door de *vingers* in allerlei *standen* te houden is het mogelijk, met of zonder hulpmiddelen, de meest uiteenlopende figuren in *silhouet* te voorschijn te toveren. In het begin van de negentiende eeuw brachten onze ooms en tantes gedurende de lange winteravonden heel wat genoeglijke uurtjes door met deze vermakelijke *handgymnastiek*.

□ Museumbibliotheek en -winkel

Wilt u meer te weten komen over het schimmenspel? Raadpleeg dan de meer dan zeventuizend werken omvattende *Poppenspe(e)lmuseumbibliotheek* of onze websites www.poppenspelmuseum.nl en www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl. In de *museumwinkel* zijn diverse briefkaarten en documentatie verkrijgbaar over het (volks)poppenspel. Erg leuk is *Doepak*, onze *Poppenspe(e)lmuseumkruimelkrant* en *-krabbel*, een blad vol weetjes en tips op het gebied van het poppentheater.

□ Afbeelding: detail 'Ombres chinoises animées'. Frankrijk (185-?).

Poppenspe(e)lmuseum ©

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl